

'Een baanbrekende roman.'

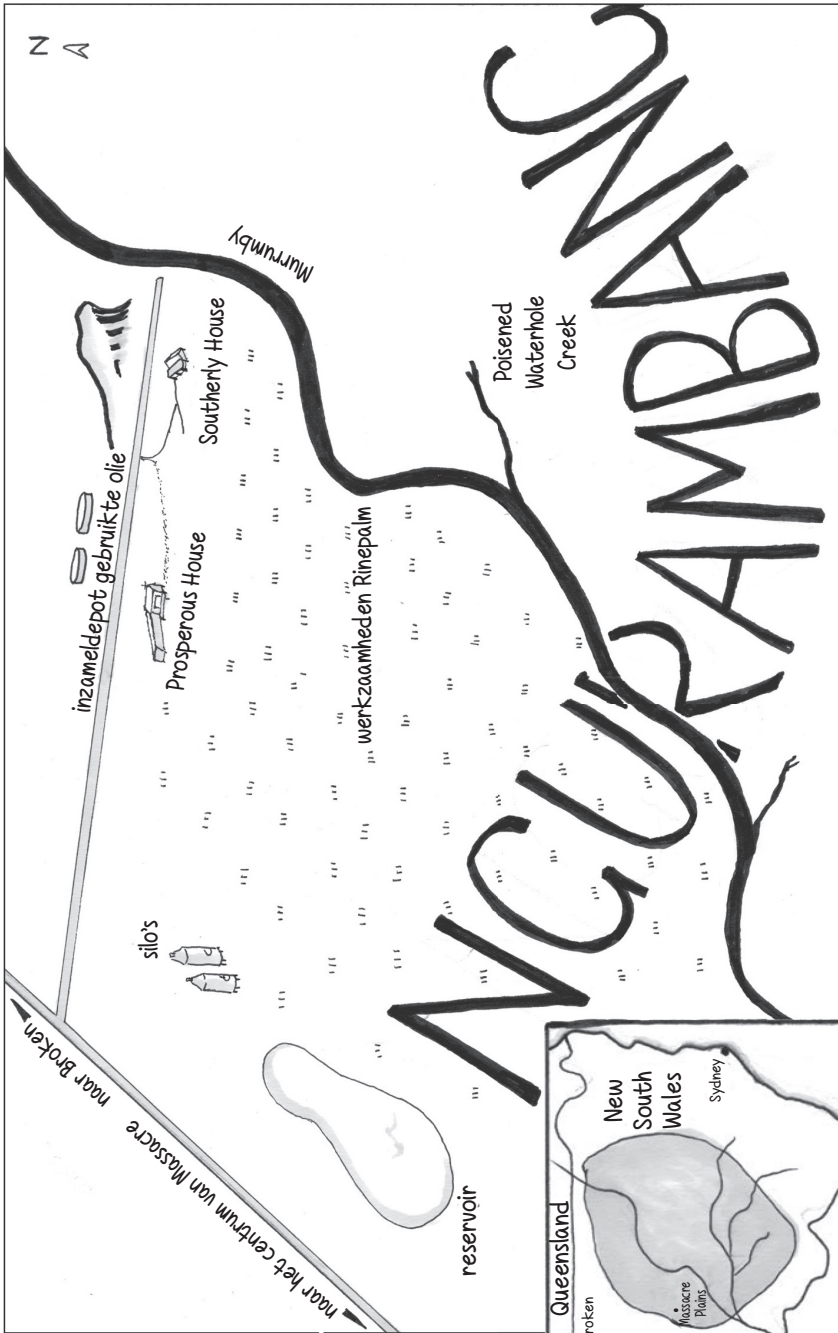
- Man Booker Prize-winnaar Richard Flanagan

TARA JUNE WINCH

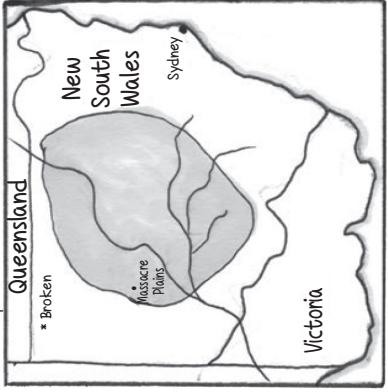

HET
SPIEGEL
WOORDEN
BOEK

ROMAN

NGURAMBANG

1

Ik ben geboren in *Ngurambang* – hoor je hoe dat klinkt? – *Nguram-bang*. Als je het op de juiste manier zegt, slaat het tegen de achterkant van je mond en zou je eigenlijk bloed moeten proeven in je woorden. Iedereen hier zou het woord voor ‘land’ moeten leren in de oude taal, de eerste taal – want dat is de weg naar alle tijd, naar reizen door de tijd! Zo kun je helemaal terug naar het begin.

Mijn pappa was Buddy Gondiwindi en hij stierf als jonge man door toedoen van een ziekte van vroeger. Mijn moeder was Augustine en zij stierf als oude vrouw in de greep van... tja, ook dat was een ziekte van de Oude Wereld.

Maar niets gaat ooit echt dood – het verspreidt zich onder je voeten, verschijnt naast je, wordt deel van je. Kijk, daar: gras langs de kant van de weg, boom die buigt in de wind, vis in de rivier, vis op je bord, vis die jou voedt. Niets is ooit weg. Binnenkort, wanneer ik verander, zal ik niet dood zijn. Johannes 11:26 is me altijd bijgebleven: ‘Een ieder die leeft en in Mij gelooft, zal niet sterven in de eeuwigheid’, en toch vloog het leven door en langs me heen zoals dat bij iedereen zal gebeuren.

Voordat ik alles geloofde wat ze me leerden, dacht ik dat alle mensen die dood waren daarna voorgoed weg waren, en dus

probeerde ik als jonge kerel mijn plaats in dit korte leven te vinden. Ik wilde alleen maar zelf bepalen hoe ik het zou leven, maar dat was te veel gevraagd in een land dat een bestemming voor me had die al voor mijn geboorte was vastgelegd in mijn aderen.

Het enige waarover ik controle dacht te hebben, was mijn eigen hoofd. Het leek me het verstandigst om goed te leren lezen. Dus in een land waar wij niet echt mochten zijn, besloot ik te zijn. Om water uit de rotsen te halen, snap je?

Nadat ik mijn mooie vrouw had ontmoet – al was haar schoonheid de minste van haar kwaliteiten, sterk en dapper was ze vooral – leerde zij me echt van alles. Het voornaamste, het beste wat ze me bijbracht, was hoe ik die woorden kon leren schrijven, ze bracht me bij dat ik niet zomaar een tweederangs mens was, grootgebracht met zakjes wit meel en christendom. Het was mijn vrouw, Elsie, die mijn eerste woordenboek voor me kocht. Ik denk dat ze wist dat ze een kiem plantte en iets in mij liet ontspruiten door dat boek aan te schaffen. Een woordenboek is fantastisch gezelschap – er staan verhalen in waarvan je achteroverslaat. Tot op de dag van vandaag is het mijn dierbaarste bezit en ik zou het voor geen goud tegen iets anders willen ruilen.

Dat ik dit opschrijf, komt door het woordenboek van Elsie – het was mijn kennismaking met het principe van iets vastleggen, noteren, net zoals de predikanten op de zendingsposten ooit geboorte en doop noteerden, en de beheerder van de boerderij rantsoenen noteerde, en zoals de juffen en meesters in het Jongenstehuis ons goede gedrag noteerden – een lijst van woorden die iedere sukkel kan opzoeken om de betekenis te achterhalen. Een woordenboek, zelfs al is deze taal niet alleen van mij, zelfs al is het iets waar we ingroeien en weer uit wegklimpen als we maar lang genoeg leven. Ik schrijf omdat de geesten me manen me alles te herinneren en omdat het dorp moet beseffen dat ik

het me herinner, de inwoners moeten dat nu meer beseffen dan ooit.

Om te beginnen – maar er is veel te vaak een begin geweest voor ons, de Gondiwindi's: daar zijn we door dezelfde ongrijpbare magie mee gezegend en vervloekt – een zich eindeloos herhalend *Er was eens*. Het verhaal gaat dat de kerk ons de tijd schonk, en de kerk zal ons die – als je je niet verzet – ook weer afnemen. Maar ik schrijf over de andere tijd, de diepe tijd. Dat is een groots, heel groots verhaal. Wat groots is, gaat eeuwig door, tijd maakt kronkels en slingers en is nooit recht, dat is het echte verhaal van de tijd.

Het probleem waar ik nu bij mijn eigen *Er was eens* tegenaan loop, is dat dokter Shah van de praktijk op High Street me kortgeleden een beroerde gezondheidsverklaring heeft gegeven – alvleesklierkanker – dus wat mij aangaat is het over en uit.

Vandaar, omdat ze zeggen dat het geen uitstel lijdt, omdat ik de tijd van de kerk tegen me heb, vandaar dat ik pen en papier pak om alles door te geven dat ooit werd herinnerd.

Alle woorden die ik heb gevonden op de wind.

2

Langs de rivier: zo was Albert Gondiwindi als kleine jongen te voet in Prosperous terechtgekomen, verbaasd gezichtje, blote huid, van de canvas beschutting van Tent Town naar het zinken dak van het zendingsgebouw, samen met zijn moeder en zijn kleine zusje binnen in haar. Albert zou zich later herinneren hoe ze waren gelopen, of gemarcheerd; er waren politieagenten te paard die hun lieten zien hoe ze voorbij de rode rivier kwamen, gekleurd door *tea tree* en andere dingen. Vele jaren later, op de dag van zijn overlijden, vroeg Albert zich weer af hoe het voor de mensen van vroeger daar bij de Murrumby moest zijn geweest, toen die nog stroomde – in een tijd dat de lucht zo schoon was als de tijd voordat woorden als ‘schoon’ en ‘vies’ ooit waren bedacht. De rivier zou helder zijn geweest tot op zeven meter diepte en de aarde had haar eigen eerbiedige wijsje geneuried, dag in dag uit, tot op een dag. Wat veranderen de dingen toch snel, dacht hij. In zijn laatste uren zat Albert dezelfde kant op te kijken als alle overgebleven Gondiwindi’s binnenkort gezamenlijk zouden doen. Voor hem op de klaptafel lag het al bijna voltooide woordenboek, en achter de tafel de hele wereld. Opeens voelde hij een sterke windvlaag vanaf de Murrumby en instinctief sloeg hij met zijn vlakke hand op de stapel om de woorden te beschermen.

Hij had kunnen zweren dat hij in de verte een vlucht kraanvogels zag, verderop in het veld een zwerm sprinkhanen, een hemel die van kleur veranderde; en ondertussen verzetten de vellen papier zich flapperend tegen zijn wil. Hij deed zijn ogen dicht, vroeg zich af of hij op het punt stond ergens anders heen te gaan en toen, alsof hij werd aangemoedigd door de wind, aangespoord door de voorouders, haalde hij zijn hand weg en boog zich achterover naar de hemel om de pagina's te zien opwarrelen en wegwaaien en uiteindelijk verdwijnen in de lucht.

Ze legde de telefoon neer. Opa Albert was dood. Zo heel ver weg van de plek waar jongens leerden konijnen te doden en meisjes leerden leven met het verdriet. Ver weg, waar mensen schuldig geboren werden, maar dat niet konden toegeven. Waar hele jaren bij haar verdwenen. Dagen verspild aan ondankbare baantjes of weggekropen onder een deken, hele seizoenen gemeden. In de laatste tien jaar was alle glans van haar afgesleten, zoals dat met muntstukken gebeurt. Op die plek aan de andere kant van de wereld werd ze wakker voordat de telefoon ging. Maakte koffie en een glas water met aspirine. Niet alleen omdat het vroeg op de ochtend was, zat zij, August, gevangen tussen twee toestanden van zijn – slaap en bijkomen – maar die ochtend vooral ook omdat ze zich op de drempel bevond tussen jonger en ouder zijn. Ze stond op het punt de uitgestrekte jaren als twintiger achter zich te laten en ze had nog niets bereikt.

Bij het opnemen van de telefoon en het aanhoren van het nieuws voelde ze iets donkers en driedimensionaals uit haar lichaam vallen, iets wat net zo stevig was als een eigen ik. Ze was plotseling minder geworden. Ze wist dat ze zich al eens eerder zo had gevoeld, hoewel ze niet de tranen voelde opkomen waarvan je gezicht gaat branden en je blik onscherp wordt. Haar gezicht leek eerder koud, haar hart sloeg trager, haar ogen waren droog

en haar armen, vol kippenvel en dun als stokjes, begonnen een vuur aan te leggen. Ze haalde de krant uit het postbakje, nam het kratje met hout en knielde in de hoek van de gemeenschappelijke keuken. Ze spreidde de krant uit en streek de pagina's glad met de zijkant van haar vuist, terwijl ze in haar ene hand het bijtje en in de andere het cipressenhout hield. In de krant stond een kleine foto van een neushoorn. Boven de afbeelding stond in dik gedrukte blokletters: VOORGOED VERDWENEN – ZWARTE NEUSHOORN UITGESTORVEN. Een dier, opeens zóéf! Wég!

Op haar tong proefde ze wat ze zich voorstelde bij neushoornhuid, een droge warme stevigheid, spieren en stof. Ze had nooit iemand verteld over alles wat ze zich niet durfde te herinneren, en evenmin over de dingen die ze wel kon proeven en ruiken, dingen die je niet geacht wordt te kunnen proeven en ruiken.

Eén keer, met een stapel studieboeken op schoot en in het besef van Augusts honger, had een vriendin van haar die een avondopleiding sociaal werk volgde en niet wist hoe het was om met een verschrikkelijke erfenis te moeten leven, doodleuk naar haar schooltijd geïnformeerd. August was op haar vragen ingegaan en had verteld dat ze alleen tijdens de lunch beseftte dat ze arm was. Dat het altijd degelijke kost was geweest toen ze bij haar grootouders woonde, altijd restjes van de vorige avond. Ze was de enige leerling geweest die gebruik gemaakt had van de magnetrons in de lerarenkamer. *En voor die tijd?* Van voor die tijd vertelde ze haar maar niet dat de lunches die haar moeder klaarmaakte iets vernederends hadden; het enige wat ze zei was dat ze lijp waren. *Lijp?* August tikte even tegen haar voorhoofd. Haar vriendin had geknikt, had het begrepen en haar ogen gesloten zoals ze op de opleiding had geleerd – een kalme aanmoediging om door te gaan. August had haar ogen ook gesloten en voor even de herinneringen laten komen.

De ene dag een boterham met jam, zonder korstjes, de volgende dag iets waar de kinderen haar om uitlechten – in juli een blikje kerstkoekjes, paasbroodjes in oktober. Soms een broodje met onvolledig beleg, ketchup bijvoorbeeld. En ook herinner ik me dat ik de broodtrommel weleens openmaakte en dat er dan alleen maar speelgoedeten in lag, een klein plastic lamskoteletje, een plastic appel zonder steeltje. Dat was mijn moeders gevoel voor humor.

August had er als kind niet de humor van ingezien, maar nu had ze er wel om gelachen. Ze lachten allebei tot er iets in August brak en ze juist wel begon te huilen, voor het laatst, maar ze deed alsof het tranen van het lachen waren. Daarna gingen ze de kroeg in. August vertelde haar verder niets – niet dat ze gedoopt was door de zon, en niet dat het haar nog steeds niet lukte om de geur en smaak van stof, diesel, huid en modderig water uit die grijze hemisfeer van haar geest te bannen, al was ze eindeloos ver van haar land, haar huis vandaan. Dat het ergste wat er kon gebeuren, al gebeurd was. Dat de tijd erop zat.

De neushoorn in de krant bracht August op de gedachte dat ze nog nooit in de dierentuin was geweest, nog nooit een neushoorn in het echt had gezien – het had net zo goed een dinosaurussen kunnen zijn. De krant had een lijstje gemaakt van dieren die onlangs waren uitgestorven. En toen dacht ze zomaar opeens: *zoef! Weg!* Opa: Albert Gondiwindi was uitgestorven. Er leefden geen Albert Gondiwindi's meer op deze aardbol, en ook geen zwarte neushoorns. Ze stopte een armvol aanmaakhoutjes in het gietijzeren fornuis, van zo dichtbij dat haar gezicht rood werd van de eerste gretige vlammen. Opa Gondiwindi zei altijd dat het land meer zou moeten branden, een wild en beheerst vuur, een contradictie van de natuur. Hij had het echter over een ander land, niet het land dat August al meer dan tien jaar meemaakte, met zijn eeuwig natte weides, vreemde bossen van iepen, essen, platanen en hazelaars, waar de treurwilgen hun takken in stille

kanalen doopten. Waar kleinere vogels met secundaire kleuren in zwermen rondvlogen en het vuur nooit hoog oplaaide. Waar de hemel paste in de weerspiegeling in een stenen put vol regenwater. Waar lage ochtendwolken goocheltrucjes deden en de dag nooit helemaal aanbrak voordat het avond was.

Ze wist dat ze ooit het dierbare land had gekend waar de zon met vlakke hand op de barre aarde sloeg en wist ook dat ze zou teruggaan voor de begrafenis. Dat ze zou teruggaan vol schaamte over haar vertrek, de teleurstelling zou zien in hun misprijzende blikken, zou teruggaan en proberen alles te vinden wat ze zo vele duizenden kilometers verderop maar niet kon vinden.

August vond een vervanger voor haar afwasdiensten, pakte de ene tas in die ze bezat en zette haar telefoon voorgoed uit voordat ze aan boord ging. Tijdens de vlucht keek ze naar de navigatie op het schermpje in de rugleuning voor haar, de cijfers die opliepen en stabiel werden, het vliegtuig dat voortsnelde over de getekende zee.

Als ze eenmaal aan de andere kant was, kon ze er hopelijk mee volstaan om de reis uit te wissen. Maar eerst moest ze een zekere hoogte hebben bereikt, tijdzones hebben doorkruist, naar nieuwe coördinaten zijn afgedaald. Daarna kon ze de harde feiten uitwissen, de rituele teksten uitwissen die bij de begrafenis moeten worden opgezegd, de uitwissing daarvan uitwissen, en de verbrokkelde familie die ze ooit waren. Zoals ze dat al een eeuw waren: goddeloos en goedkoop behuisd en overal en nergens, en toen vroeg August zich af of er wel genoeg herinneringen waren om uit te wissen. Tijdens de vlucht droomde ze van opa Albert. In de droom was hij niet herkenbaar, maar ze wist dat hij het was. Ze waren halverwege hun gesprek, ze wist niet hoe ze daar – in het veld – waren beland, en hij zat haar te vertellen

dat er veel te zeggen viel voor het onthouden van het verleden, voor verhalen hebben, je geschiedenis kennen, je jeugd, maar dat vergeten ook zo zijn voordelen had. Aan het begin van de droom, maar alsof het na een lang gesprek was, had hij haar hand gepakt en gezegd: 'Er bestaat een soort geheugenmarteling, als je die tenminste toelaat, als je het verleden uitnodigt tegen je aan te komen kruipen, als een bloedzuiger die verlichting brengt.' Hij vertelde haar nog meer: dat elke voetstap in de geschiedenis wel duizend gevolgen heeft, dat er elke dag wel duizend veldslagen plaatsvinden omdat mensen niet in staat zijn iets te vergeten wat al voor hun geboorte is gebeurd. 'Er zijn weinig dingen erger dan het geheugen, maar er zijn ook weinig dingen beter,' had hij gezegd. 'Wees voorzichtig.'

3

yarran tree, spearwood tree, or hickory acacia [acacia homalophylla of acacia doratoxylon] – *yarrany* Het woordenboek bestaat niet alleen uit woorden – er staan ook kleine verhaaltjes op de bladzijden. Na vele jaren met het tweede grote boek had ik de beste manier ontdekt om het te lezen. De eerste keer begon ik eraan alsof ik de Bijbel las, van voren naar achteren. De woorden met *Aa* het eerst – je vindt er *Aaron*, en hemzelf in het boek Exodus, de broer van Mozes, de grondlegger van de Joodse geestelijkheid. *Aardvark* [aardvarken] – dat dier met de lange snuit dat de mieren van Afrika eet. Er staan ook afkortingen in, zoals *AA*, *Alcoholics Anonymous*, waar mensen naartoe gaan om van de drank af te komen. Dat was nogal een dreun. Mijn mama, die zei: ‘De Aboriginal is een betreuenswaardig iets, mijn zoon.’ Ze zei dat iedereen zich altijd beledigd voelde, wat ze ook deed, vandaar dat ze zichzelf de vrijheid gunde het meest beledigende te doen wat ze maar kon bedenken: het gif innemen dat zij bij zich hadden gehad toen ze hier kwamen, en zich ermee uitleven.

Je zou het woordenboek op die manier kunnen blijven lezen – van voren naar achteren, recht als een pijl – of je kunt naar *aardvark* [aardvarken] gaan en dan doorbladeren naar *Africa*, dan naar *continent*, en dan verder naar *nations* [staten], terugbladeren

naar *colonialism*, dan door naar *empire* [wereldrijk], dan weer terug naar *apartheid* onder de A – dat gebeurde in Zuid-Afrika. Da's weer een ander verhaal.

Toen ik in de *Oxford English Dictionary* bij de letter W was, had daar *wiray* moeten staan, 'nee' betekent dat. *Wiray* stond er niet tussen, maar ik bedacht dat ik het erbij kon zetten. *Wheat* [tarwe] stond er wel, maar toen ik verderop keek, stond ons woord voor tarwe er juist niet – geen *yura*. Dus toen dacht ik: dan maak ik zelf een woordenlijst. We hebben geen Z in ons alfabet, geloof ik, vandaar dat ik maar achteraan ben begonnen, met een knipoog naar de achterlijke wittemensenwereld waarin ik ben opgegroeid, achteraan bij de Y: *yaranni*. Zie dat dus maar als mijn 'Er was eens'. Zeg het maar hardop – *yaranni* – het is ons woord voor de *spearwood tree*; en van dat hout heb ik ooit een speer gemaakt om iemand mee te doden.

4

Het vliegtuig kwam tot stilstand op de landingsbaan en toen August van boord ging, liep ze tegen de muur van hitte op, 37 °C, badwatertemperatuur. Ze herkende het nog van vroeger, maar ze was er niet meer aan gewend. Hier was de zomer geen jaargetij, herinnerde ze zich, maar een Eeuwigheid. In de aankomsthal trok ze haar rekening in het rood door een sedan van Budget te huren. Vanaf de kust reed ze zeven uur naar het westen, over de City Highway, de Hinterland Highway en uiteindelijk de Broken Highway, voordat ze bij Massacre Plains aankwam. Broken Highway doorsnijdt in zandgrond ontkiemende graanvelden, zeeën van pasgeschoren schapen en struikgewas dat massaal was opgeschoten in de droge kleigrond. Het grootste verschil tussen toen en nu was niet alleen dat het vee tegenwoordig uitgeputter oogde en de gewassen dorstiger en dat er een uitzonderlijke hitte over het binnenland was neergedaald, maar ook dat het omslagpunt tussen weersomstandigheden en wanhoop duidelijk gepasseerd was.

Borden met 'Pas op, slecht wegdek' waarschuwden August bij haar aankomst in de Plains. Ze bespeurde de eerste tekenen van zichtbare hitte die van het gebarsten asfalt en het schrale onheilspellende landschap straalden. Zo ver in het binnenland was alles bruiner, kurk- en kurkdroog.

Het dorp van Massacre Plains herbergde pakweg tweeduizend ingezetenen met hun kinderen en kleinkinderen. Een half dorp aan getrouwde vrouwen stond achter een toonbank en een half dorp aan getrouwde mannen was suïcidaal door de schuldenlast bij de boerenleenbank, en de meeste zoons en dochters hadden zich bij het leger aangemeld, verleid door een fatsoenlijk loon. Iedereen loodste zich door de verveling heen tot de jaarlijkse races begonnen. Sommigen leefden van werkloosheidsuitkeringen en anderen hadden een baan, maar weinigen hadden een carrière.

De rivier de Murrumbidgee vormde een scheidslijn tussen de mensen in het dorp. Alle bijnamen waren afkomstig van de schappen in de supermarkt. De Gondiwindi's van de oude zendingspost ten noorden van de stad heetten Chocolademelk, de Aboriginals in de sociale huurwoningen ten zuiden van de stad woonden in Marmite Valley, genoemd naar het hartige boterhambeleg dat zo donker is als melasse. In het centrum van de stad woonden de leden van de middenklasse, afgaand op een volkstelling van eigen maaksel; zij hadden de naam Mintjes opgeplakt gekregen, naar de witte, taaie snoepjes die allemaal apart in een papertje zijn verpakt. De huizen van de Mintjes hadden deurbellen en gesloten hekken. Alleen in Marmite Valley stond elke voordeur breed open. Min en onmin klonken vrijelijk door het huis en waaiden de straat op. Bij sommige van die deuren liepen meedogenloze plaatselijke predikanten in en uit, deuren waardoor je bij een ontwricht gezin terecht kwam en waarachter een van schaamte vervulde alleenstaande moeder zwijgzame jongens grootbracht die in hun latere leven een en al woede waren.

August wist en herinnerde zich niet alles van wat de mensen van Marmite Valley te verduren hadden gekregen. Haar geheugen was goed genoeg geweest om de nare gedachten te begraven, maar tegelijkertijd zo betrouwbaar dat ook de goede soms werden verdrongen.

Bij de oude zendingspost op Prosperous stond een bosje met eucalyptusbomen die zich al tweehonderd jaar alles herinnerden. August wist niet wat de bomen allemaal hadden gezien. Ze kon zich niet herinneren dat de *whirly-whirly's* stof hadden opgeworpen over alle landerijen, de kleine ongevaarlijke tornado's die in haar jeugd een bijna permanent verschijnsel waren geweest. De meeste boerderijen van Massacre Plains waren op het elektriciteitsnet aangesloten en zoemden zonder onderbreking; andere, verder weg, kwamen tot leven met een sputterend opstarten van generatoren, en ook het constante geronk van opgewekte energie was haar bijgebleven. En ze herinnerde zich – of wilde zich dat herinneren – de koelte van de Murrumby. Opa noemde de Murrumby altijd het 'Grote Water' en ooit stroomde de rivier dwars door het land, van staat naar staat, van zuid naar noord. August had slechts een vage herinnering aan de rivier, omdat die sinds haar kinderjaren niet meer had gestroomd, niet alleen vanwege de Bouw van de Dam, maar ook door het Uitblijven van de Regen. En volgens sommigen omdat de Murrumby denkt dat ze helemaal niet nodig is, aangezien er zo veel mensen in deze regio zijn die water huilen.

August stopte nog voor de afslag om boodschappen te doen, ze wist dat ze sigaretten ging kopen ook al wilde ze het niet. De winkel bij het tankstation was ingepakt in groen gaas, als een kunstwerk, dacht ze. Op de stoep lag nog meer groen gaaswerk te koop; enorme rollen leunden tegen elkaar, zoals rollen stof dat doen, of – zo stelde ze zich voor – mensen aan stuurboord van een zinkend schip. Naast de groene rollen stonden kratten met plastic kabelbinders, die ze herkende omdat de politie ze 's nachts in het weekend altijd bij zich had.

Terwijl ze met het gaas voor de uitgang worstelde, kwam ze tegenover een andere klant te staan. Met zijn sleutels in de hand wilde hij net de winkel binnengaan. Het was een oudere man, en

hij deed geschrokken een wankel stap naar achteren toen August het gaas wegtrok.

‘Sorry,’ zei ze en stak haar hand naar hem uit, een vergeefs gebaar. Hij wist op eigen kracht zijn evenwicht te bewaren en liet zijn blik over haar gezicht glijden.

‘Nou, jij moet er een van Gondiwindi zijn,’ zei hij op suikerzoete toon.

August knikte kort, met de zak met boodschappen tegen haar borst geklemd en haar kin in de opgestapelde etenswaren.

‘Het gezicht van een Gondiwindi herken ik uit duizenden.’ Hij lachte even alsof het een compliment was. ‘Breng maar onze condoleances over, namens de kerk.’

‘Dat zal ik doen. Dank u...’ Ze wist niet hoe ze een onbekende respectvol moest aanspreken en koos maar voor: ‘Meneer, bedankt meneer.’

August draaide zich om terwijl de man door de lucht graaide alsof er een verlate gedachte van hem wegdreef. ‘Ga met God,’ zei hij nog. August kreeg op een nare manier kippenvel en ze proefde de geur van zijn acetonhuid. Ze liep weg zonder nog een woord te zeggen. Dorpelingen die geen aandacht aan haar besteedden, liepen voorbij met materiaal voor hun eigen winkelpuien. Bij de benzinepomp zaten een paar mannen gehurkt naast hun pick-up om een stuk gaas over de grille te bevestigen. August keek naar de heldere, blauwe lucht – de sprinkhanen moesten nog komen.

Vanuit de huurauto kon ze de dorpskern zien liggen, genesteld op de horizon. Er had zich daar heel wat afgespeeld sinds haar vertrek. August had van bijna iedereen de geboorte, de begrafenis en de bruiloft gemist. Er was zo veel tijd verstreken dat ze het dorp bijna was vergeten, hoewel ze een diepgaande belangstelling had gehouden voor de plaats die haar zus had opgeslokt. Gemiddeld eens per maand had ze opa en oma

gebeld, de database van vermiste personen gecheckt en haar moeder een brief gestuurd – verstoken van elk antwoord. Ze had online het gemeentenuws gelezen, waarin nooit verwezenlijkte vooruitgang werd beloofd: de snelle treinverbinding die ze niet echt nodig hadden, de bijna gebouwde landbouwuniversiteit, de uitgestelde uitbreiding van de bibliotheek. Zelfs nadat August het dorp de rug had toegekeerd, wilde ze er nog steeds thuishoren. Na verloop van tijd leken de mensen gewend te raken aan de afwezigheid van de zussen en met dezelfde vurige hoop waarmee August speurde naar nieuws over Jeddâ's behouden thuiskomst, bleef ze uitkijken naar een verzoek om haar eigen terugkeer. Beide bleven uit.

Vanaf het tankstation ging het twee kilometer heuvelafwaarts naar de laatste afslag, en nog eens twee naar de boerderij Prosperous. Een vlucht grijs-roze kaketoës vloog op toen de gehuurde sedan tot stilstand kwam naast de dubbele metalen brievenbus. In de brede berm, waar vroeger de rijdende bibliotheek het grind had laten opspatten, waren alleen de eucalyptusbomen hoger en breder geworden, merkte ze. Hun straat was te afgelegen geweest voor een bezoekje van de ijscowagen, maar de bibliobus was twee keer per maand gekomen, met achterover hellende boekenplanken van vloer tot plafond en tijdschriftrekken die waren gezekerd met lange stukken elastiek. August tuurde tussen de pepermuntbomen door, reed stapvoets langs de rozenstruiken die uiteen weken bij de tweesprong in de toegangsweg. Rechts liep een zandweg naar het woonhuis van Prosperous, dat twintig meter van de weg stond, en links had je een honderd meter lange betonnen, schuin oplopende oprit naar Southerly House. Southerly zat altijd strak in de verf en grensde aan een kleine fruitboomgaard. Achter de oprit en de huizen lag een uitgestrekte akker met rijpe tarwe, tweehonderd hectare, tot

aan een rij bomen die nooit iets vergaten, de eucalyptussen die zich verzameld hadden langs de rivier.

De Gondiwindi's hadden altijd op verschillende plaatsen langs de Murrumby gewoond. En tijdens de laatste anderhalve eeuw woonden ze tien kilometer ten noorden van het dorp op Prosperous, aan de voet van de driehonderd meter hoge Kengal Rock. Als de Gondiwindi's over het terrein liepen en bleven staan om naar het noorden te kijken, zagen ze het asgrijze graniet van de Kengal onveranderd tegen de veranderende hemel afsteken.

Aan haar rechterhand stond de omgebouwde kerk van Prosperous er vervallen bij. Er zal niet veel meer dan een kleine gemeente hebben gepast in een ruimte waar ooit slechts dertig rijen kerkbanken de hele vloer hadden ingenomen. Tegen de romp van Prosperous waren lage uitbouwsels opgetrokken, alsof het de gespreide houten benen van een marionet waren. De tien oorspronkelijke hutten waar vroeger kinderen sliepen, her en der op het terrein verspreid, waren ingestort en waren niet veel meer dan stapels brandhout.

De rode en oranje borstels van de lampenpoetsers trotseerden de stille, hete middag. Banksiatakken bogen door onder het gewicht van hun bloesem, waaruit sap neerdroop op de moestuin voor de veranda. De ooit zo keurige groentebedden waren verwilderd. Tomaten, zongedroogd nog voor de pluk. Tussen vermoeide jasmijn en treur-lillypilly schudden tuinwaaierstaarten hun veren op. De grenen planken van Prosperous waren ontzet en gespleten door de hitte, de verf was afgesleten door de tijd. Er lag een laag stof op de ramen, dakpannen waren van hun plaats geschoven. Alles was geelgroen, misselijk van bedwelvende bloemengeur. Het kostte August moeite om te zien waar het huis begon en de chaotische tuin eindigde. Ze dwaalde over het terrein en bleef alleen maar even staan om beter te kunnen

luisteren naar de vertrouwde achtergrondgeluiden, muziek die de wereld omsloot in krekelgesjirp en vleugelgefladder.

Ze keek naar het golfjizeren afdak boven de tractoren in het midden van het veld, twee hectare verderop. Naar het dak van de schaapsstallen, de metalen punten van de silo's, de armen van de resterende bomen waar je onderdoor kon lopen als over een natuurlijk pad. Met een snelle blik of met de ogen van een vreemde zou je hier niet alles zien, wist ze. Niet zoals zij en haar zus het ooit hadden gekend, niet de geheime verstoppelkjes of de dingen die fijn waren om te hebben of te eten, als je wist waar je moest zoeken. Niet alle beenderen van dingen die ze nog steeds kon zien. Haar ogen speurden naar Jedda. Jedda, voor altijd vermist.

Ze maakte nog een rondje over het terrein van Prosperous terwijl ze oppaste voor slangen, voor de schimmige dingen die in het daglicht tevoorschijn kwamen, en na alles te hebben uitgekamd, riep ze ten slotte een 'hallo' naar de achterveranda. Een kelpie die zich had opgerold op een van de rotanstoelen, jankte heel even bij wijze van antwoord en legde vervolgens zijn snuit tussen zijn poten alsof hij werkschuw was. Voorovergebogen gaf ze de hond een geruststellend klopje tussen zijn oren. Ze haalde haar tas uit de auto en toen ze weer terug op de veranda stond, opende ze de hordeur en liet hem voor het eerst sinds meer dan tien jaar achter zich dichtklappen. De deur sloeg tegen de deurpost en klepperde nog na toen ze haar sleutels deponeerde op het houten buffet, dat ruw en stoffig was en nodig gebeitst moest worden. Ze duwde de deur van de grote kamer open, een en al kartonnen dozen en houten kisten, en zocht beneden in de kamers en de badkamer. Buiten liep de kelpie met haar mee langs de leegstaande arbeidersaanbouw. Ze wierp een blik in de kleinere tuinschuur en toen ze eindelijk haar oma riep, bedeesd, klonk er een brul terug: 'Jedda?'

‘Ik ben het oma, August.’ Ze kreeg Elsie in het oog toen die om de citrusbomen heen kwam lopen, met een mandje vol wasknijpers in haar armen. ‘Gecondoleerd met opa, oma.’

August zag dat haar oma even ineenkromp en kreeg spijt van haar formele blijk van deelneming. Alle onrustige gedachten vervlogen toen Elsie August instinctief naar zich toe trok, als een vis aan een hengel, en haar een kus op haar oor gaf. Ze legde haar hand tegen de wang van haar kleindochter en keek haar aan alsof ze er zeker van wilde zijn dat ze niet het verloren zusje was. Ze liet haar jichtige vingers over de holtes van haar sleutelbeenderen glijden en snel langs haar armen omlaag, voordat August haar lichaam aan de opmeting onttrok. Elsie zag er nu anders uit, net als Prosperous, net als August, ouder geworden, alsof ze was uitgebloeid.

August dacht terug aan de tijd dat Jedda te lang was weggebleven, toen de familie in zichzelf gekeerd raakte en hun verdriet iets van een stilleven kreeg. Maar ze had geweten dat dat was omdat August nog maar een kind was geweest en haar oma en opa een reden hadden om zichzelf niet aan de wanhoop uit te leveren. Nu waren er geen kleine kinderen meer die bang konden worden van het grote verdriet dat een mens in zijn bezit neemt. Maar Elsie was nog niet radeloos, ze ging nog niet helemaal gebogen onder het gewicht van de dood van haar man.

In die eerste dagen na Alberts overlijden had Elsie juist het gevoel dat hij er nog was, een dutje deed in een andere kamer van het huis, aan het werk was in de tuin of een eindje was gaan fietsen om zijn knieën jong te houden. Elsies gedachten richtten zich nu op haar kleindochter – ze had haar zo lang niet gezien. Ze vond het moeilijk naar haar te kijken en niet naar haar te kijken, omdat Elsie wel zag hoe ziek ze zichzelf had gemaakt, hoe ze zich al die tijd had verstopt in het lichaam van een jongetje.

Elsie gebaarde August mee te komen, Prosperous House in, en August nam de uitgestrekte hand aan terwijl ze naar binnen liepen. Daar zette haar oma het wasknijpermandje op de eettafel en ging op de divan zitten. Ze had iets verwards, maar bleek nog volkomen helder toen August dichterbij haar ging staan.

‘Kopje thee, oma?’

Elsie knikte en kwam voorzichtig overeind. Ze zocht steun door haar arm om Augusts middel te slaan en trok haar zachtjes mee, terwijl ze met een duim in haar betraande ogen wreef. August had geen idee of Elsie teleurgesteld of verdrietig was, en zelf wist Elsie het ook niet.

‘Melk en suiker?’

Samen maakten ze het eten klaar. Elsie bewoog zich gemakkelijk door de keuken; ze had last vanaf haar pols, verder niet. August zag haar oma een pan pakken en op het aanrecht zetten, en bleef daarna bijna angstig toekijken hoe ze er een paar tellen lang in stond te staren. ‘Kan ik helpen, oma?’

‘Dat kun je,’ zei ze na die weifelende stilte waarin ze had nagedacht over aardappels, groente en vlees voor het avondeten. ‘Als je voor mij de sperziebonen uit de koelkast pakt, mag jij de aardappels doen.’

De sperziebonen werden overhandigd samen met een schilmesje, en in het kastje onder de gootsteen werden de aardappels gevonden waar ze altijd hadden gelegen. Elsie haalde een rechte stoel naar de keuken en ging zitten om de puntjes van de sperziebonen af te snijden, en van een afstandje probeerde ze met een stille blik Augusts aandacht vast te houden. Ze perste haar lippen op elkaar om wat August was geworden en wou maar dat ze iets zei. Want waarom zou Elsie iets zeggen? Per slot van rekening, dacht ze, had zij hier al die tijd zitten wachten, eerst tijdens de jaren dat August te jong was geweest om weg te lopen, en daarna tijdens al die jaren dat ze oud en wijs genoeg was geweest

om langs te komen maar het niet had gedaan. Elsie dacht er weer aan hoe Augusts gebrek aan eetlust haar vroegere schoonheid had geruïneerd, en August, die wel merkte dat ze kritisch werd bekeken, draaide haar lichaam weg van haar oma en keek door de achterdeur naar buiten waar de hond lag te soezen.

‘Hoe heet je kelpie?’

‘Spike. Je opa bracht haar vorige maand voor me mee. Het is een braaf beest.’

August wilde heel graag van alles vragen, maar was bang opdringerig te zijn. Na een tijdje kon ze zich niet meer inhouden.

‘Komt mam ook?’

‘Ik neem aan dat ze een dag verlof krijgt, maar ik zou er niet al teveel op rekenen.’

‘Gaat het goed met haar?’

‘Al in geen eeuwigheid meer, meisje.’

‘Komt iedereen? Voor de begrafenis en zo?’

‘Ja, liefje. Pak de boter maar vast.’

August deed de koelkast open, zette de boter op het aanrecht en ging verder met aardappels schillen.

Elsie zuchtte hoorbaar. ‘Het huis gaat naar mensen uit de stad, Augie.’

‘Wat zeg je?’ vroeg ze, niet zeker of ze het wel goed verstaan had.

‘De gemeente denkt dat er niks tegen te doen is. We hebben nee gezegd, maar in de gemeenteraadsvergadering een maand geleden werd beweerd dat we er niet onderuit komen.’ Ze hees zich omhoog van de stoel en liep terug naar de divan, uitgeput door alle verdrietige dingen die naar boven kwamen. ‘Het is niet onze grond, zeggen ze, zelfs dit kleine huis niet. Het is van de kroon, of zoiets. Gebruik de salie uit de tuin maar, schat.’

August kwam terug de keuken in met een handjevol kruiden. ‘Hoe kan dat?’

‘Ik weet het niet, August. Ze hebben alleen maar tegen ons gezegd dat we moesten afwachten –’ Elsie corrigeerde zichzelf: ‘Wat ze tegen mij hebben gezegd.’

‘Ik blijf wel bij je, als je dat wilt. Zal ik blijven, oma?’

‘Geen domme vragen stellen,’ zei ze terwijl haar ogen dichtvielen en daarmee het puntje van het gesprek afsneden.

August nam haar tas en boodschappen mee naar de slaapkamer op zolder. Die nu werkkamer was. Alberts papieren en boeken lagen verspreid over het glazen blad van een rotan bureautje. Zijn schaakbord was niet opgesteld, de houten stukken lagen op een bord ernaast. August herinnerde zich dat hij haar tijdens zijn schaaklessen op de vingers tikte als ze een stuk had aangeraakt en zich vervolgens bedacht. ‘Nee nee – aanraken is zetten.’ Achter het bureautje ontbrak een stukje uit het glas-in-loodraam, een blaadje van de lutherse roos. Het was een klein raam, nog geen meter breed. Heel even vroeg August zich af wat God nu van haar zou denken. Wat opa van haar zou denken daar boven of daar beneden bij God. Vrijwel meteen wist ze dat het vragen zonder antwoord waren, wegen zonder bestemming. Het geloof had haar en dit huis lang geleden al verlaten. August dacht eraan dat er binnenkort mensen naar het huis zouden komen, dat iedereen die ze ooit gekend had hier zou zijn. Ze keek om zich heen. Ze dacht bij zichzelf: ik ken deze kamer, maar vroeger stond er een stapelbed; destijds was het wĳ. In haar gedachten wordt de tienjarige Jemma van achteren belicht, rent ze de zolderkamer uit, de trap af, springt ze van de veranda en stuift ze weg door de nog niet gemaaide graanvelden. De tractoren benaderden november alsof het jaar een lied was, de oogst het refrein. Naderhand holden de twee zusjes dan weer over de akkers, waar de tarwe tot stoppels was gemaaid, het zwijnharige veld van hun kindertijd.

Nu hij weet dat hij spoedig zal sterven, heeft Albert Gondiwindi nog een laatste taak te vervullen. Albert heeft zijn leven doorgebracht in Prosperous House, een voormalige zendingspost aan de oevers van de Murrumby, waar de Gondiwindi's sinds mensenheugenis hebben gewoond. Hij is vastbesloten om de verloren gewaande taal en tradities van zijn voorouders vast te leggen voordat hij zijn laatste adem uitblaast.

Na zijn overlijden keert Alberts kleindochter August terug uit Europa om zijn begrafenis bij te wonen. De vele herinneringen zijn overweldigend – het racisme dat haar volk moest doorstaan, haar armoedige jeugd, de opsluiting van haar moeder en de mysterieuze verdwijning van haar zusje die haar leven voorgoed heeft veranderd.

Als August hoort dat haar geboortegrond zal worden overgenomen door een mijnbouwbedrijf, besluit ze alles op alles te zetten om het tij te keren en het land te behouden voor haar eigen mensen. Gedragen door de stem van haar grootvader leidt die tocht haar terug naar haar verleden, naar de oude verhalen en de geheimen van de rivier.

Het spiegelwoordenboek is het verhaal van de onteigening van een cultuur en een voortreffelijk geschreven, hartverscheurende en tegelijk hoopvolle roman over taal, verlies en identiteit. Het ontving alle grote literaire prijzen van Australië.

